

ZPRAVODAJ

NÁRODNÍHO CENTRA PODPORY TRANSFORMACE SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Č. 14

ČERVEN 2018

Za obsah Zpravodaje zodpovídá realizační tým projektu „Život jako každý jiný“.

Úvodní slovo:

V letním čísle červnového Zpravodaje jsme pro Vás připravili nejen informace o deinstitucionalizaci, ale čekají na Vás i další zajímavé a podnětné články od našich předních odborníků na život v komunitě.

Deinstitucionalizace žije aneb znaky a vodítka deinstitucionalizace

Během uplynulých let řada lidí věnovala značné úsilí nejen tomu, jak provádět deinstitucionalizaci a transformaci, ale také tomu, jak je provádět správně. Jednalo se zejména o odborníky z krajů, z řad poskytovatelů, z nestátních neziskových organizací, z MPSV. Vznikly dílčí metodiky a postupy, souhrny zkušeností z praxe, ze kterých můžeme nyní vycházet a které pomáhají i kolegům v zahraničí. Jsou obsažené např. v Manuálu transformace ústavů, v knihách Bydlení (nejen) pro osoby se zdravotním postižením, Jak na to – příklady dobré praxe v deinstitucionalizaci, tedy v tištěných souborných publikacích. Tyto i další jsou zveřejněné na www.trass.cz.

Jedná se o hodnotící či sebehodnotící dotazník, který na národní úrovni, na úrovni obcí a krajů a na úrovni poskytovatelů sociálních služeb pomáhá zjistit, v jaké situaci se nacházíme. Jestli kroky, které děláme, jsou správné, a zda jdeme skutečně bez větších nehod dopředu na cestě k deinstitucionalizaci. A co bychom ještě mohli udělat, aby tomu tak bylo. V celém procesu transformace a deinstitucionalizace se jedná o životy konkrétních lidí, kteří nyní žijí v ústavu nebo se do něj mohou v budoucnu dostat. A vedle toho jde o systémy, do kterých jsou sociální a další služby uspořádány. Znaky a vodítka posuzují deset oblastí, které jsou pro všechny dotazované stejné.

Mění se pouze otázky zaměřené na každou z oblastí podle možností a pravomocí dotazovaného subjektu, kterým je:

- zařízení a zřizovatel,
- obec a kraj,
- stát.

Tyto otázky se věnují vůli ke změně, plánování a koordinaci deinstitucionalizace, zapojování lidí se zdravotním postižením, jejich rodinných příslušníků a blízkých osob (případně opatrovníků) do procesu deinstitucionalizace, předcházení další institucionalizaci, využití existujících

„Správnou“ deinstitucionalizací je myšlen takový proces, jehož cílem je:

- zamezit institucionalizaci dalších lidí (další lidé se nedostávají do ústavu),
- transformovat ústavní sociální péči, zrušit ústavy,
- zajistit dostupnost podpory v komunitě.

Transformace je součástí tohoto procesu jako přeměna jednoho nebo více ústavních zařízení na síť služeb poskytovaných v komunitě.

Jedním z materiálů, a to z mnoha hledisek zásadním, jsou znaky a vodítka

UVNITŘ TOHOTO ČÍSLA:

Deinstitucionalizace žije	I-II
Pobytové sociální služby a životní role člověka	III
Mezirezortní skupina	III-IV
Odhlování ústavních prvků	IV- V
Zpráva ze semináře	V

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

zdrojů v komunitě a vytváření nových komunitních sociálních služeb, uzavírání ústavu, vzdělávání a přípravě na změnu, využití stávajících zkušeností a zdrojů, komunikaci, osvětě, působení na klíčové osoby a vyhodnocování procesu transformace.

V letech 2013 – 2015 proběhlo hodnocení za pomoci znaků a vodítek ve všech 40 zařízeních zapojených do projektu Transformace sociálních služeb, v každém z nich třikrát. Rovněž se uskutečnilo v jedenácti krajích, čtyři kraje byly hodnoceny každý rok, pět krajů v prvním a posledním roce hodnocení a dva pouze v posledním roce hodnocení. Výsledky byly zpracovány do Souhrnné zprávy o zapojených organizacích

s vyhodnocením dle znaků a vodítek deinstitucionalizace <http://www.trass.cz/index.php/dokumenty/zpravy-o-transformaci-v-cr/>. Na národní úrovni probíhá hodnocení pomocí znaků a vodítek deinstitucionalizace každý rok. Mapuje dosavadní pokroky či neúspěchy, změny v legislativě, strategických dokumentech apod. Nově také vzniklo hodnocení dle znaků a vodítek podpory života lidí se zdravotním postižením v jejich přirozeném prostředí, které je určeno pro obce, kde nejsou zařízení, která by se transformovala, a pro kraje. Rádi bychom nyní navázali na spolupráci s kraji, která byla během minulých transformačních projektů velmi intenzivní, a zároveň zrevidovali proces transformace v rámci republiky. Nabízíme krajům hodnocení pomocí

znaků a vodítek deinstitucionalizace formou podporovaného sebehodnocení s externím hodnotitelem. Po třech letech se nabízí možnost zajímavého srovnání se současným stavem a vzájemné výměny informací o stavu deinstitucionalizace, transformace, úspěchů i překážek. Jedná se o podporované sebehodnocení, které je založeno na otevřenosti a důvěře mezi hodnoceným a podpůrným hodnotitelem.

Prosíme zájemce z řad krajů či obcí, aby se na nás obraceli na adresu transformace@mpsv.cz nebo na kontakty uvedené na www.trass.cz.

(Romana Kulichová, MPSV)

Pobytové sociální služby a životní role člověka

Dělat smysluplné věci, mít smysluplné životní role.

Otázkou smyslu se zabývají především filosofové, neznamená to ale, že „mysl pro smysluplnost“ mají jen oni. Naopak, většina z nás cítí frustraci, když musí „poslouchat nesmysly“, když nás někdo nutí dělat něco, „co nám nedává smysl“. Lidé s nejrůznějším typem znevýhodnění mají „mysl pro smysl“, byť v různých situacích různý. Svým jednáním to také dávají často jasně najevo.

Co je „ten pravý smysl“, na to máme dost rozdílné názory a také společnost nám ohledně toho, jak trávit svůj čas, čím si vydělávat na živobytí, s kým a jak žít, dává značnou volnost. Hranice této smysluplnosti nastavuje jedině zákon, případně obecně zažitý hodnotový systém, morálka nebo něco takového. Jisté však je, že lidé se znevýhodněním jsou často znevýhodnění nejen svým zdravotním stavem nebo sociální situací, ale také právě tím, že podle toho, co dává smysl jim, moc často žít nemohou. Ob-

vykle totiž potřebují pomoc nebo dohled druhých.

Smysluplná životní role dospělého člověka je velice často spojená s tím, že není zaměřená primárně na uspokojení vlastního komfortu, ale že „je pro“. Většinou jsme hrdí na to, že jsme dokázali něco obětovat pro své partnery, že zajistíme dobré podmínky pro svoje děti, že pomáháme něčemu smysluplnému v místě, kde žijeme, nebo se nasazujeme pro blaho svého oboru, své firmy nebo dokonce pro slávu své země ve světě.

Jako pomáhající profesionálové to zažíváme také – jsme tu pro lidi, kteří nemají v životě takové štěstí jako my a potřebují významnější než běžnou podporu svého okolí. Většinou nejsme v této profesi proto, že by to byl zlatý důl. Cítíme ale smysl naší práce a ona dává našemu životu důstojnost.

Uživatelé zejména v pobytových sociálních službách a podobných zařízeních to mají se smysluplnými životními rolami

o poznání těžší. Jsou totiž uživatelé. A pro řadu lidí jsou uživatelé služeb naopak objekty péče, ti, na kterých si smysluplnost svého konání dokazuje někdo jiný.

V praxi často vidíme, jak si klienti služeb své smysluplné role usilovně hledají sami – nakrmí toulavou kočku, poradí spolupacientovi na kuřárně, pomůžou sestřičce uklidit po snídani. Málokdy ale vidíme, že by služba vědomě uživatele v zastávání smysluplných rolí podporovala. Někdy proto, že si neuvědomujeme, jak je to důležité, někdy ale také ze strachu, že uživatelé povzbuzení k hledání smysluplných rolí po nás budou chtít něco navíc (budou „zlobit“), a někdy prostě také proto, že máme

strach, že my sami smysl ztratíme, když už o naši péči nebude nikdo stát.

Podobně tohle zažíváme ve výchově vlastních dětí: z období, kdy jsou na nás děti zcela závislé, vyrůstají do dospělosti, kdy na nás jsou nebo budou zcela nezávislé. A běda rodičům, kteří si v čase dospělosti svých dětí nenajdou jinou smysluplnou roli než roli pečujícího rodiče! Ublíží často svým dětem i sobě.

Nechť tedy dokážeme v sociálních službách nabízet svým uživatelům smysluplné a důstojné životní role, nejraději ty role, kdy mohou něco znamenat i pro někoho jiného.

Moci někam patřit

Většina z nás někam patří, nejčastěji domů. „Domov“ je nám blízké místo, z něj vycházíme „ven“. Doma jsme takoví, jací jsme, venku se častěji stavíme do určitých rolí podle toho, jak chceme být viděni (v práci, na návštěvě u tchyně, u lékaře, na demonstraci, ...). Naše „doma“ je obvykle částečně dané prostředím („mám tu své věci“) a částečně lidmi („jsou tu mí blízcí“). „Doma“ jsem většinou tam, kde bydlím, ale leckdo je víc „doma“ jinde: ve své dílně, v hospodě, se svým koněm, na chatě, ...

Kromě našeho „doma“ většinou ještě „patříme“ do dalších prostředí a skupin. Máme svoji partu v práci, navštěvujeme se se sousedy, známe se s lidmi z kostela nebo z chatové osady, jezdíme s fanoušky na zápasy našeho klubu, angažujeme se v nějakém spolku ...

Kde jsou ale doma klienti pobytových služeb? Do jakých skupin a prostředí patří?

Naši klienti jsou v pobytovém zařízení „doma“ jen občas. Ne moc často mají mnoho svých věcí, často jsou tyto věci uloženy v nějakém depozitu, případně musely být předány jinam (například domácí zvířata, která jim pomáhala zažívat, že jsou pro někoho potřební). V zařízení žijí se spolubydlícími, které si

sami nevybrali. Personál se průběžně střídá, chodí „domů“.

A kam klienti patří? Obvykle „patří“ na nějaké oddělení daného zařízení. Často je to jediná identita, kterou se uživatelé prokazují (nezřídka s dodatkem, že jejich oddělení je lepší než ta ostatní – „my méně zlobíme“, „tam jsou už jenom ležáci“, ...). To je však žalostně málo.

Vytvářejme tedy pro klienty taková prostředí, kde mohou být „doma“ a umožní jim „někam patřit“.

Co můžeme dělat?

Domníváme se, že potřeba dělat smysluplné věci a někam patřit je vlastní všem lidem. Většina z nás se s ní lépe či hůře vyrovnává celý život a naplnění

těchto potřeb významně souvisí s vnímáním kvality života. Lidé se znevýhodněním jsou v naplňování potřeby „smysluplnosti“ a „patření někam“ často významně znevýhodněni a je tedy úkolem sociálních služeb je i v tomto podpořit.

Jak? Jedním ze silných nástrojů je deinstytucionalizace. Stává se totiž pravidelně, že instituce ve svém růstu a s délkou svého trvání často bytní, rigidní a odciňují se svému původnímu smyslu, deinstytucionalizují se. Deinstytucionalizace je k jejich původnímu smyslu vrací. Naše zařízení nazývaná podle zákona o sociálních službách „domovy“ se deinstytucionalizací opět mohou stát domovy v plném slova smyslu.

Druhým nástrojem je, když budeme my, pomáhající profesionálové, pracovat na sobě. Když si uvědomíme, jak se někdy zbytečně přehnaně prezentujeme především ve svojí roli a jak málo se ukážeme jako „lidé z masa a kostí“. Když budeme o našich klientech smýšlet jako o lidech se stejnými potřebami, jako máme my, a budeme tvořivě pracovat na tom, jaké možnosti smysluplnosti a patření našim klientům dokážeme nabídnout.

Nenamlouvejme si, že jsme už všechno, co jde, vyzkoušeli. Těch možností je vždycky víc, než se nám na první pohled zdá.

(Mgr. et Mgr. Martin Fojtíček,
Ledovec, z.s.)

Mezirezortní skupina pro deinstytucionalizaci sociálních služeb

Na Ministerstvu práce a sociálních věcí vznikla 18. dubna 2018 Mezirezortní skupina pro deinstytucionalizaci sociálních služeb. Skupině předsedá náměstkyně pro řízení Sekce správních

činností a sociální politiky Mgr. Jana Hanzlíková.

Skupinu tvoří zástupci Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva

zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva pro místní rozvoj, Ministerstva financí, Jednoty pro deinstytucionalizaci, Asociace poskytovatelů sociálních

služeb, Národní rady pro podporu zdravotně postižených, Svazu měst a obcí ČR, Sdružení místních samospráv, Asociace krajů ČR, Unie pečujících a spolku Naděje pro děti úplňku.

Důvodem vzniku skupiny je podpora komunikace a spolupráce na úrovni národních orgánů a dalších subjektů, které jsou zapojeny přímo či nepřímo do systému sociálních služeb a tím se podílejí i na řešení deinstitucionalizace ústavních sociálních služeb.

Cílem skupiny je vytvořit nástroje podpory procesu deinstitucionalizace a v rámci mezioborové spolupráce hledat řešení pro odstraňování překážek, které mají vliv na sociální začleňování zejména lidí s postižením a seniorů, kteří jsou vyloučeni či ohroženi sociálním vyloučením.

Dalším cílem skupiny je pomoci při naplnění strategického cíle, který je stanoven v „Národní strategii rozvoje sociálních služeb 2016–2025“ a tím je

„Zajištění přechodu od institucionálního modelu péče o osoby se zdravotním postižením k podpoře osob v přirozeném prostředí.“

Prvním úkolem skupiny je příprava „Akčního plánu podpory přechodu od ústavní péče k podpoře v komunitě (tzv. transformace sociálních služeb)“, který bude předložen ke schválení vládě ČR koncem tohoto roku. Akční plán bude obsahovat konkrétní cíle, opatření, termíny, odpovědnosti a zdroje pro jejich naplnění.

Rozsah oblastí, kterým se chce skupina věnovat, je poměrně široký. Příkladem jedné z nich může být téma dopadu reformy psychiatrické péče do sociální oblasti. Mezi další oblasti patří sociální služby, jejich kvalita, registrační podmínky, podpora lidí se zdravotním postižením v jejich přirozeném prostředí (včetně dětí), podpora osob se specifickými potřebami, podmínky pro děti s postižením v sociálních službách, podpora transformace

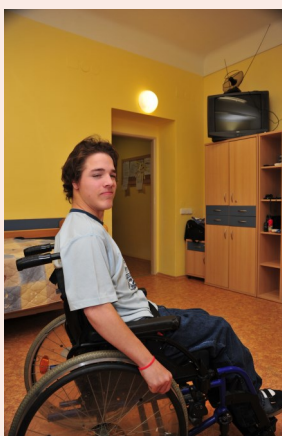
sociálních služeb a podpora sociálních služeb poskytovaných v přirozeném prostředí uživatele skrze finanční nástroje, propojení na transformaci péče o ohrožené děti, propojení na rodinnou politiku (podporu rodiny v péči o dítě), neformální péče, propojení na politiku stárnutí, podpora života v přirozeném prostředí skrze sociální práci, vzdělávání sociálních pracovníků a pracovníků v přímé péči směřující k sociálnímu začlenění uživatele služby, aktivizaci, zvyšování schopností uživatelů sociálních služeb, možnosti zajištění bydlení pro lidi se zdravotním postižením a seniory (včetně sociálního bydlení a sociálních služeb), nastavení a podpora praktického využívání různých forem podpory při rozhodování, podpora vzdělávání a zaměstnanosti lidí se zdravotním znevýhodněním, ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením a další.

Funkční období činnosti Mezioborovní skupiny bude trvat do prosince 2025.

Ruce pryč, tohle je můj domov!

O ústavních prvcích v komunitních službách.

„Nemám na zdi vyvěšené žádné týdenní rozpisy a ani tady nic takového nechci. Když zvoní telefon, zvednu ho, abych věděl, kdo volá. Nemám výstražné tabule o nebezpečí pádu na mokré podlaze. Rozhoduji o tom, co se stane, kdy si půjdu lehnout a kdy budu jíst. ... U mě doma mi patří všechny věci. A nemám tady žádné návštěvníky, co by mi přepínali televizní kanály. Každý, kdo tady je, je tu jen s mým povolením. Nemám tu žádnou kancelář, pravidla ani zákazy. Rozhoduji o tom, koho zaměstnám a kde mám uložené léky. Mám právo nechtít tady návštěvy své matky. Nepotřebuji dělat každý týden požární cvičení. Nepořádám u sebe doma porady, kurzy ani interview. A poštu si u mě doma zásadně otevírá adresát ...“

Tohle jsou části textu písně, jejímž smyslem je poukázat na právo lidí s postižením mít vlastní domov. A hezky také ukazuje, co všechno jsou ústavní prvky v nových, komunitních službách. Jsou to vlastně takové standardy kvality. Zkusíte je porovnat s provozem v místech, kde žijí lidé využívající sociální služby. Ne, nejsou to přehnané požadavky. Jen vychází ze stále ještě málo známé Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (dále jen Úmluva).

Ani nemusíme chodit pro inspiraci do Sbírký mezinárodních smluv, abychom zjistili, že v sociálních službách je naším úkolem umožnit lidem „žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný“. Máme snad doma vyvěšený na zdi jídelníček? Strhává nám někdo body za nepořádek v pokoji nebo ve skříni? Pere někdo z nás prádlo v jedné pračce se sousedy z domu? A chodíme s nimi také nakupovat boty a ponožky nebo na pravidelné lékařské prohlídky? Asi ne nebo snad ano? Příští středu v 9.00 hod. jdou všechny ženy z našeho domu k dr. Novákové na preventivní gynekologickou prohlídku. A bastafidli.

To bychom asi nikdo nechtěli zažívat. A přesto dopouštíme, že desetitisíce lidí jen kvůli zdravotnímu postižení takto žijí. V místech, kde nemají soukromí, nerozhodují o tom, kdo k nim domů

přijde a kdo ne, v jejichž domácnostech se pořádají vzdělávací akce a exkurze a kde jejich život někdo permanentně synchronizuje s ostatními obyvateli bytu nebo domu. Musí to být těžké. Lidé se možná ani nevzpírají. Dost možná nevědí, že jsou i jiné způsoby života, a někdy i proto, že si odchodem z tradičního ústavního zařízení polepšili – jsou rádi. S tím bychom se ale v roli profesionálů v komunitních službách rozhodně neměli smířit.

Hezky definoval ústavní charakter služeb Adolf Ratzka, který ze Spojených států přinesl do Švédska hnutí za nezávislý život: „*Ústav netvoří budova ale situace, kde jsi kontrolován jinými*“.

Věděl, o čem mluví – sám zůstal v 17 letech po obrně na vozíku. Zkusme se dívat na provoz v chráněných bydleních tímto úhlem pohledu, a pokud objevíme nějaký „ústavní prvek“, zkusme naši práci změnit tak, abychom si mohli říci, že i pro nás by to bylo únosné.

Užitečné odkazy:

Skladbu HANDS OFF, IT'S MY HOME! (Ruce pryč, tohle je můj domov!), z níž jsou v úvodu použity volně přeložené pasáže, si můžete poslechnout na YouTube kanálu organizace *Open Future Learning*: <https://www.youtube.com/watch?v=lrXmOHadkU4>

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 3, písm. e) Pro účely tohoto zákona se rozumí sociálním začleňovacím proces, který zajišťuje, že osoby

sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a **žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.**

Přehled tuzemských ústavních prvků je pěkně zpracován v materiálu: Krömerová, J., & Krčmářová, K. (2015). *Výstupy ze shrnující zprávy z analýz auditů určené poskytovatelům pobytových sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením*. Bohumín: Vydavatel neuveden. Získáno 8. 5 2018, z https://www.msk.cz/assets/eu/vystup_poskytovatele.pdf

(Milena Johnová, Quip, z. s.)

Strategické plánování transformace a zkušenosti s transformací sociálních služeb na Slovensku

V květnu 2018 se za podpory projektu Život jako každý jiný konal v pražském hotelu ILF seminář na téma Strategické plánování transformace a zkušenosti s transformací sociálních služeb na Slovensku, jehož lektorem byl PhDr. Miroslav Cangár, PhD. Lektor je odborníkem v oblastech kvality sociálních služeb, individuálního plánování i transformace a deinstitucionalizace sociálních služeb. Kromě mnohaletých zkušeností v Radě pro poradenství a Centru pro deinstitucionalizaci na Slovensku se angažuje i v mezinárodních organizacích, jako např. WHO či ENIL a jiné.

Důvodem změny v systému poskytování pobytových služeb je především hodnota každého člověka a pozitivní změna v životě člověka, klienta sociálních služeb. Život v institucionálním prostředí ztrácí lidskoprávní přístup.

První část semináře byla zaměřena na mezinárodní a národní dokumenty v oblasti transformace na Slovensku (zkušenosti s tvorbou a řízením na národní úrovni).

V další části se účastníci dozvěděli o zkušenostech s transformací sociálních služeb v konkrétních případech na lokální úrovni. Představeno bylo například zařízení Domov sociálních služeb Slatinka.

Následující blok se zaměřoval na téma vize a cíle transformace a deinstitucionalizace v kontextu obecného komentáře k čl. 19 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

Seminář završila skupinová diskuze především k představám o vizi transformace a deinstitucionalizace v České republice.

MPSV ČR

Na Poříčním právu 1

128 01 Praha 2

transformace@mpsv.cz

www.trass.cz

<https://www.facebook.com/>

Národní centrum podpory transformace sociálních služeb je součástí Ministerstva práce a sociálních věcí. Jeho úkolem je podpora a propagace transformace sociálních služeb a života lidí v jejich přirozeném prostředí.

MPSV realizuje prostřednictvím Národního centra podpory transformace sociálních služeb projekt s názvem Život jako každý jiný. Jednou z aktivit projektu je i vydávání Zpravodaje.

Projekt Život jako každý jiný je podpořen z Operačního programu Zaměstnanost, který je financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Konference Život jako každý jiný 2018

Rádi bychom Vás informovali o další konferenci, kterou plánujeme uspořádat v rámci našeho projektu

dne 27. listopadu 2018 v Praze.

Konference se bude zabývat aktuálním děním v oblasti transformace nejen v České republice, ale i v zahraničí. Budou představeny mezinárodní dokumenty a jejich dopady do praxe. Zazní informace o využívání běžných zdrojů v komunitě, komunitních službách, budou prezentovány praktické zkušenosti osob s mentálním postižením s životem v komunitě.

Pozvánku s programem a bližšími informacemi budeme rozesílat během podzimu.

Staňte se spoluautory našeho Zpravodaje.

Nápady na články, rozhovory, informace nebo již hotový příspěvek zasílejte na adresu: transformace@mpsv.cz